

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет



№ 1, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.341

*Н. Г. Метеленко,
д. е. н., завідувач кафедри «Фінанси» Запорізької державної інженерної академії*

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

*N. G. Metelenko,
d. e. s., Head of "Finance" department of Zaporizhya state engineering academy*

FINANCIAL ASPECTS OF INNOVATION MACHINERY ENTERPRISES DEVELOPMENT IN UKRAINE

В статті розглянуто проблемні питання впливу фінансових аспектів на процеси інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств, зокрема, підприємств машинобудування. Запропоновано заходи, що спрямовані на активізацію фінансування інноваційних процесів у промисловості за рахунок вирішення триєдиної задачі – забезпечення взаємодії інтересів держави, підприємств приватного сектору економіки та системи управління підприємством.

The problematic issues of impact of the financial aspects on the processes of innovation development of domestic industrial enterprises, including machine building has been reviewed in the article. The activities, aimed at activating the financing of innovation processes in the industry by solving the three-pronged problem — ensuring the interoperability of state interests, enterprises of private sector economics and enterprise management systems has been proposed in the article.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, виробнича система, фінансовий результат, науково – технічні розробки, збитки, інноваційні витрати.*

Keywords: *innovative development, production system, the financial result, scientific – technical developments, losses, innovation costs.*

Постановка проблеми.

Підґрунтям стійкого економічного зростання є інноваційний розвиток економіки України в цілому та промисловості, зокрема. Інноваційність економіки передбачає можливість створювати, розповсюджувати нововведення та нарощувати, за рахунок створення інноваційної продукції та інноваційних технологій, виробничий та фінансовий потенціал складних високотехнологічних виробництв. Інноваційний розвиток виробничих структур є складовою інноваційного розвитку економіки та важливим аспектом відтворення виробничих відносин. Відтворення виробничих відносин полягає у оновленні складу та структури основних фондів, удосконаленні організації їх використання, розвитку робочої сили, удосконаленні взаємовідносин підприємства із зовнішнім середовищем, зокрема з органами державного управління та регулювання економіки. Актуальним науковим завданням є вирішення проблеми розвитку виробничих потужностей, що потребує, поряд з іншим, суттєвих фінансових вкладень, враховуючи сучасний стан виробничих потужностей більшості вітчизняних підприємств машинобудування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам інноваційного розвитку присвячені наукові дослідження М.І. Крупки, Л.І. Федулової, В.М. Гейця, О.С. Кузьміна, О.С. Галушко, С.В. Онишко та багатьох інших вітчизняних науковців, однак подальшого опрацювання потребують такі актуальні питання, як визначення джерел та механізмів фінансування розвитку застарілих виробничих систем промислових підприємств, зокрема підприємств машинобудування; організація виробництва в умовах неповного завантаження виробничих потужностей.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є обґрунтування науково – методичних підходів до забезпечення фінансування інноваційного розвитку підприємств машинобудування в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Фінансові проблеми інноваційного розвитку підприємств промисловості в Україні мають системний характер та спричинені впливом багатьох факторів та заходів, серед яких: узгодження цілей інноваційного розвитку окремого підприємства з цілями розвитку зовнішнього середовища, які мають характер, що швидко змінюється; адекватність оцінки ресурсних потреб та інноваційних можливостей підприємства; врахування стадії життєвого циклу підприємства та продукції; підготовленість внутрішньої системи менеджменту до інноваційних змін на підприємстві, зокрема, адекватність організаційної структури управління підприємством та виробництвом.

Передумовами прийняття прогресивних організаційно – управлінських та фінансових рішень щодо забезпечення інноваційного розвитку підприємства є усунення недоліків фінансового механізму стимулювання інноваційної діяльності, до яких відносяться: удосконалення механізму протидії створенню та функціонуванню монополій; формування адекватної цінової політики з урахуванням оптимальності витрат на виробництво; розвиток фінансового ринку та «приборкання» впливу інфляційного фактору, що позитивно впливатиме на вартість кредитних ресурсів; створення більш гнучкого амортизаційного механізму у межах дії Податкового кодексу України; створення індивідуальних податкових умов для підприємств промисловості, що здійснюють інноваційний розвиток. Важливим аспектом впливу інноваційного розвитку промислових підприємств на конкурентне середовище є зміни у соціальній сфері, що є позитивними у разі наявності такого розвитку та супроводжуються матеріальним і морально – психологічним збагаченням нації, та негативними у разі відсутності такого розвитку і призводить до втрати робочих місць, спаду в економіці країни та інших деструктивних явищ в економіці. Інноваційна діяльність також повинна бути спрямована на вирішення екологічних проблем, тобто вплив нових технологій, матеріалів, обладнання має бути позитивним на збереження довкілля.

Дослідження промислового підприємства як системи дозволяє виділити інновації на вході системи (зміни у виборі та використанні сировини, матеріалів, комплектації тощо); інновації на виході із системи (готова продукція, технологія, інформація); інновації системної структури (управлінської, виробничої, технологічної). Кожна із інновацій супроводжується рухом фінансових ресурсів і потребує розробки фінансового механізму її забезпечення. Як стверджують автори [1, с. 13], реформування інвестиційної політики повинно здійснюватись на усіх рівнях управління без порушення принципів ринкових відносин та вільного руху

капіталу, але із забезпеченням інноваційного розвитку вітчизняної економіки.

Протягом 2000 – 2013 рр. постійно виникають економічні суперечності між інтересами держави та підприємницькими організаціями, що орієнтовані на інноваційний шлях розвитку, розв'язання яких потребує ґрунтовних досліджень.

Вітчизняні підприємства, що працюють у сучасних кризових умовах функціонування економіки України, здійснюють науково – технічні розробки у межах наявності власних фінансових ресурсів тому, що державна фінансова підтримка можлива лише для державних підприємств, більшість же підприємств сфери матеріального виробництва належить до приватного сектору економіки. Науково – технічні розробки (далі НТР) це систематичні роботи, що базуються на існуючих знаннях, отриманих у результаті досліджень і практичного досвіду, та направлені на створення нових матеріалів, продуктів, процесів, пристроїв, послуг, систем чи методів; ці роботи можуть бути також спрямовані на значне вдосконалення об'єктів, що вже існують [1, с.295]. Дослідження стану виробничих систем промислових підприємств, зокрема підприємств вітчизняного машинобудування, дає змогу стверджувати, що для здійснення таких робіт у повному обсязі необхідно здійснити оновлення їх виробничих систем, які є зношеними на 90% і більше.

Недостатній обсяг власних фінансових ресурсів спричиняє обмеженість інноваційних процесів. Питома вага витрат підприємств на виконання власними силами НТР у фінансовому результаті до оподаткування представлена у табл. 1. Обсяг фінансування за власні кошти (табл. 1) коливається в межах 2,99% - 13,1%, що свідчить про недостатність у підприємств власних фінансових ресурсів для задоволення потреб щодо фінансування інновацій.

Інноваційні процеси на підприємствах промисловості України мають досить складний характер та відбуваються стримано, що зумовлено також низьким рівнем власних джерел фінансування. Так, у 2013 році фінансовий результат до оподаткування у промисловості (за вирахуванням збиткових підприємств) склав 13204,5 млн.грн., а обсяг інноваційних витрат на внутрішні науково – дослідні роботи 1312,1млн.грн. або 9,9%.

Тобто створення вітчизняними промисловими підприємствами інтелектуальної власності з метою активізації виробничої діяльності та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва здійснюється повільно.

Таблиця 1.
Динаміка показників, що характеризують фінансування інноваційних процесів в Україні

Найменування показника	Період аналізу, рік										
	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Фінансовий результат до оподаткування, млрд.грн.	13,9	44,6	64,4	76,3	135,7	9,0	- 45,0	58,3	126,7	101,9	29,6
Витрати підприємств на виконання власними силами науково – технічних розробок (НТР), млн.грн.	854,9	1882,7	2195,8	2539,4	2793,5	3570,8	3593,1	4240,5	4398,9	4755,5	5204,6
Питома вага витрат на НТР у фінансовому результаті, %	6,15	4,22	3,41	3,33	2,06	39,67	-	7,27	3,47	4,67	17,58
Питома вага обсягу фінансування наукових та НТР за власні кошти, %.	2,99	6,5	6,6	8,9	8,5	7,4	8,0	9,7	8,8	10,6	13,1

Основними причинами такого поведіння приватного сектору економіки, на наш погляд, є відсутність мотиваційних механізмів для вітчизняних виробників щодо надання пільгових умов з оподаткування прибутку на етапі впровадження інновацій, а також відсутність надання пріоритетності при здійсненні тендерних закупівель продукції промисловості у національного виробника для потреб держави. Зокрема, запропонований підхід є актуальним для підприємств електроенергетики України.

Щодо мотивації при формуванні підприємствами приватного сектору економіки (промисловістю) позитивного фінансового результату, можна констатувати, що зношені виробничі системи, відсутність державної фінансової підтримки, у більшості випадків, та недосконалий мотиваційний механізм у сукупності призвели до наявності у 2013 р. у промисловості 36,8% збиткових підприємств. Перераховані чинники є системними, а питома вага збиткових підприємств протягом 2000 – 2013 рр. коливається у межах 42,2% – 33,4% (табл. 2) [1, с.58; 2, с. 65].

Абсолютний обсяг власних джерел фінансування інновацій у промисловості у 2012 р. за обсягом співставний з 2008 р., а у 2013 р. – з 2000 р., тобто наявність джерел фінансування інновацій за аналізований період стрімко знижується.

Таблиця 2.
Динаміка фінансових результатів, прибутків та збитків у промисловості

Найменування показника	Період аналізу, рік									
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Фінансовий результат (сальдо), млн.грн.	8834,6	28264,3	34699,6	43700,9	20243,2	-4760,7	31221,1	58662,3	21353,4	13204,5
Прибуток, млн..грн.	18644,9	37152,6	45903,0	56956,9	70812,5	43697,4	68933,1	106688,2	86504,1	80526,1
Збиток, млн..грн.	9810,3	8888,3	11203,4	13256,0	50569,3	48458,1	37712,0	48025,9	65150,7	67321,6
Питома вага збиткових підприємств, %	42,2	36,5	34,7	33,4	38,9	40,3	41,3	37,4	37,6	36,8

Не дивлячись на те, що кількість інноваційно активних промислових підприємств має позитивну тенденцію зростання: 2007 р. – 14,2%; 2008 р. – 13,0%; 2009 р. – 12,8%; 2010 р. – 13,8%; 2011 р. – 16,2%; 2012 р. – 17,4%; 2013 р. – 16,8% [1, с.300; 2, с. 323; 3, с.314], абсолютний обсяг джерел фінансування інновацій знижується з урахуванням зростання цін на матеріали, енергоресурси, трудові ресурси та посилення податкового навантаження.

Розвиток виробничих потужностей промислового підприємства, за рахунок здійснення інноваційної діяльності, та їх використання надає можливість отримання додаткового прибутку, у тому числі на розширеній основі. Отриманий прибуток є частково національного доходу, а у процесі розподілу виступає джерелом формування бюджетів різних рівнів. Таким чином, виробничі потужності підприємств промисловості необхідно розуміти не тільки і показник, що характеризує потенційну можливість виробляти певні види продукції та послуг, але і як комплекс робочих місць, що потребують постійної уваги з боку керівництва підприємства та органів державного регулювання. За рахунок збільшення робочих місць, в умовах нарощування виробничих потужностей, з'являється можливість вирішення низки соціальних проблем.

Не дивлячись на відсутність достатнього обсягу фінансових ресурсів, підприємства машинобудування володіють суттєвими науково – технічними розробками, які можуть забезпечити пріоритети галузі на світовому ринку. Важливим аспектом інноваційного розвитку машинобудівних підприємств є пошук та реалізація сучасних форм спеціалізації та кооперування, в тому числі з фінансовими та кредитними установами. Тобто, інноваційний розвиток машинобудівного підприємства це багатогранний процес зміни всієї виробничої системи та виробничої структури, зокрема. Виробнича структура це складова загальної

організаційної структури управління, яка являє собою сукупність основних, допоміжних та обслуговуючих підрозділів підприємства, що забезпечують виробництво готової продукції із параметрами, що закладені в бізнес-плані підприємства. Характер побудови підрозділів машинобудівного підприємства, їх кількість визначаються такими формами організації виробництва, як спеціалізація, концентрація, кооперування та комбінування.

Виробнича структура промислового підприємства визначається такими факторами: особливостями технології виготовлення продукції; масштабами виробництва продукції та трудомісткістю її виготовлення; характером і ступенем спеціалізації цехів і підприємства в цілому; кооперуванням з іншими виробничими підприємствами та внутрішньою кооперацією; рівнем автоматизації й механізації виробництва; рівнем упровадження інноваційних технологічних процесів тощо. В цілому, виробнича структура машинобудівних підприємств визначається повнотою охоплення підприємством технологічних фаз або повнотою виробничого циклу. За цією ознакою підприємства поділяють на два види: підприємства з повним охопленням технологічних фаз, що мають основні цехи за всіма стадіями технологічного процесу; підприємства з неповним охопленням технологічних фаз, що характеризуються відсутністю у виробничій структурі тієї чи іншої технологічної фази основного виробничого процесу. Оптимізація виробничої структури підприємства і його підрозділів можлива за рахунок спеціалізації та кооперування. Рівень спеціалізації виробництва суттєво впливає на дотримання таких принципів раціональної організації виробничого процесу:

- паралельності – передбачає одночасне виконання окремих операцій та процесів, завдяки чому скорочується час виробництва продукції;
- безперервності – передбачає мінімізацію або повну ліквідацію перерв між послідовними технологічними операціями в процесі виготовлення продукції;
- пропорційності – передбачає вирівнювання виробничу потужність усіх взаємопов'язаних ділянок виробничого процесу;
- прямоточності – передбачає умови, у яких предмети праці проходять найкоротший шлях у процесі виробництва;
- ритмічності – потребує планомірної повторюваності, ритмічності при випуску готової продукції та функціонуванні всіх підрозділів.

Кооперування є наслідком спеціалізації, іншою стороною процесу суспільного поділу праці. Передумовою кооперування є наявність постійної потреби в матеріалах, напівфабрикатах, комплектуючих виробках, послугах у галузі, на підприємстві, у цехах та на дільницях. Кооперування організується також за наявності вільних виробничих потужностей на одних підприємствах та їх нестачі на інших.

Сьогодні, в умовах обмеженості власних фінансових ресурсів у промислових підприємств, які воно може спрямовувати на придбання нових виробничих потужностей в умовах нарощування обсягу виробництва, особливо актуальним постає питання альтернативного вибору: придбати потужності та виробляти додаткові вироби і їх складові чи здійснювати кооперування виробництва. Економічні вигоди кооперування зумовлені ефективністю спеціалізації. Разом з тим його безпосередній ефект забезпечується тільки в тому разі, якщо деталі, що поставляються, мають необхідну якість та нижчу вартість, ніж при власному виробництві, а постачання здійснюється в повній відповідності з договорами постачань. Сучасні промислові підприємства не в змозі обійтись без розвинутої системи коопераційних зв'язків. Водночас встановлення таких зв'язків супроводжується великими та високовартісними зусиллями для зв'язування роботи підприємств, що кооперуються, у просторі, часі, грошових коштах.

Слід приділити особливу увагу концентрації виробництва. Дослідження дає змогу виділити з усіх форм організації виробництва концентрацію виробництва як найбільш перспективну форму, яка спрямована на концентрацію капіталу та факторів виробництва. Одним з напрямів концентрації виробництва в ринкових умовах господарювання з метою концентрації капіталу та факторів виробництва є формування дивізіональних структур управління декількома підприємствами, активи яких належать одному власнику. З іншого боку, концентрація виробництва поєднує в собі ознаки спеціалізації, кооперування та комбінування виробництва, а її напрями – інтеграція та диверсифікація – спрямовані на інноваційний розвиток підприємств.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств машинобудування досягається за рахунок: надання інноваційно активним підприємствам пільгових умов з оподаткування прибутку; прибутку, отриманий від реалізації інновацій також має бути звільнений від оподаткування за умов його спрямування на інноваційні цілі; розробки механізму мотивації виробників приватного сектору промисловості щодо збільшення фінансового результату до оподаткування; розробки форм спеціалізації та кооперування шляхом інтеграції промислових підприємств та фінансово – кредитних установ з метою концентрації капіталу та факторів виробництва.

Література.

1. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2014. – 533 с.
2. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2012. – 558 с.
3. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2013. – 551 с.

References.

1. Statistical Yearbook of Ukraine for 2013 (2014), State Statistics Committee of Ukraine; edited by O.G.Osaulenko, LLC “Consultant” Publisher”, Kyiv, Ukraine, p. 533.
2. Statistical Yearbook of Ukraine for 2011(2012), State Statistics Committee of Ukraine; edited by O.G.Osaulenko, LLC “August Trade”, Kyiv, Ukraine, p. 558.
3. Statistical Yearbook of Ukraine for 2012(2013), State Statistics Committee of Ukraine; edited by O.G.Osaulenko, LLC “August Trade”, Kyiv, Ukraine, p. 551.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2015 р.



ТОВ "ДКС Центр"